

Liudas Stulpinas gimė 1871 m. gruodžio 4 d. Telšių apskrityje Vieverių apylinkėje. Jo tėvai savo žemės neturėjo, nuomodavo pas stambius dvarininkus ir ją dirbo. Kai mirė tėvai, Liudui buvo 14 metų. Liko dar du broliai. Po tėvų mirties broliams teko skirtis ir ieškoti darbo. Liudas išsiruošė į Liepoją, kur į besiplečiantį uostamiestį traukė virtinė bedarbių iš Lietuvos. Čia jis pirmą kartą pamatė jūrą, uoste stovinčius laivus. Žemaitukas negalėjo atitraukti akių nuo įtemptų ir žvangančių inkarų grandinių, trosų ir po stiebus besikarstančių jūreivių. Į uostą įplaukdavo nauji laivai, atsipūsdavo ir vėl išlinguodavo į keliones — dingdavo iš akiračio, kur, kaip Liudas įsivaizdavo, iš jūrų gelmių iškildavo nauji, paslaptingi pasauliai.

Ne vienu trapu pakilo vaikiškos kojos, ne vienu nusileido. Mažai kas ir kreipė dėmesį į liesą berniuką... Pagaliau laimė nusiūypsojo, ir jis, dar vaikas būdamas, pradėjo jūreivio kelią. Liudas išprašė į latvių burlaivį "Honorija", vėliau plaukiojo estų buriniuose laivuose, aplankė nemažai svetimų šalių uostų, igydamas grubokos, rūšios jūreiviškos patirties.

Sunki tarnyba burlaiviuose ne tik užgrūdino atkaklų žemaitį, bet ir visam laikui įskiepijo meilę jūrai. Mažuose laivuose vaikinų svajonei darėsi ankšta. Liudas puoselėjo mintį patekti į didelius laivus. Pagaliau jo svajonė išsipildė, ir jis pateko į didesnę rusų ledlaužį

naudavo ir suprasdavo. Rimtai ir sąžiningai atlikdavo savo pareigas. Tiek įgula, tiek keleiviai bei laivininkystės vadovai jį gerbė: įgula — kaip teisingą ir gerą viršininką, keleivius jis patraukdavo įdomiais jūriniais pasakojimais".

Vadovybė tai įvertino ir 1909 m. L. Stulpinas buvo paskirtas į didesnį laivą "Lituania" kapitonu. Tiek laiko puoselėta svajonė išsipildė. "Lituania" — keleivinis 1600 t vandens talpos laivas. 1910 m. ankstyvą pavasarį jaunas kapitonas pasitiko ties granitiniiais Škotijos krantais. Lietuvis kapitonas ir "Lituania". Vandenyne slėpė tirstas rūkas, stiprios pakrančių srovės bloškė nuo kurso. Prie Škotijos krantų laivas užplaukė ant uolos. Gresiančio pavojaus akivaizdoje visų akys krypo į kapitoną. Laive buvo apie 700 keleivių, bet kuriuo metu galėjo kilti panika. Kapitonas neprarado savitvartos ir tiksliais, griežtais įsakymais nuramino ne tik įgula, bet ir keleivius. Visą patikrino pats ir įsitikinęs, kad pažeista tik priekinė laivo dalis, be pašalinių pagalbos nuplaukė nuo uolos ir, pasitaikiusio anglų kreiserio lydymas, laimingai pasiekė Nukaslio uostą. Keleivius perkėlė į kitą laivą. Pats kapitonas liko stebėti remontą.

Tų pačių metų žeimą "Lituania" audros metu išgelbėjo Baltijos jūroje skęstančius vokiečių burlaivio jūreivius. Kapitonas L. Stulpinas buvo apdovanotas "Goldene krone" III-ojo laipsnio ordinu.

Pirmasis Lietuvos jūrų kapitonas

LIUDAS STULPINAS

"Ledokol II", su kuriuo dalyvavo ekspedicijoje į Šiaurės ašigalio sritį. Susitiko su ledkalniais, žavėjosi ledinio krašto didybe, mįslingomis šiaurės pašvaistėmis.

Dvejus su puse metų (5 ekspedicijos) Liudas praleido amžino sniegyno krašte. Čia jaunas jūrininkas dar labiau užsigrūdino, ir grįžęs pasiryžo tapti kapitonu, nes visam laikui likti jūreivių vaikinui atrodė mažai.

Neturėdamas nei turto, nei paramos, jaunuolis negalvojo apie sunkumus. Pasitikėjo savo didele svajone ir troškimu. Susitaupęs kiek pinigų, įstojo į Liepojos jūrų mokyklą. Pragyvenimui dažnai tekdavo griebtis atsitiktinių darbų po paskaitų ir naktimis.

1903 m. Liudas baigė mokyklą ir gavo tolimojo plaukiojimo šturmano patentą. Tačiau darbo niekas jam nesitūlė, niekas nelaukė išskėstomis rankomis. Gauti šturmano vietą laive buvo sunku.

Darbo rado uosto statybos skyriuje. 22-iejų metų jaunuolis veržėsi į jūrą — nesiruošė pasiduoti, likti krante. Tačiau dar ilgai buvo priverstas rūpintis mažai jį dominusiais uosto įrengimo ir gilnimo darbais. Prabėgo penkeri ieškojimų, svajonių ir nusivylimų metai.

1907 m. tarp Rusijos ir Šiaurės Amerikos buvo organizuotas naujatinis susisiekimasis. Rusų Rytų Azijos garlaivių bendrovė įsteigė jūrų liniją Liepoja — Niujorkas. Tam susisiekimui paskyrė du keleivinius laivus: "Livonija" ir "Arkonija", kurie daugiausia gabeno iš Liepojos į Šiaurės Ameriką darbo ieškančius emigrantus.

Naujiems laivams reikėjo naujų įgulų. Pagaliau ir Liudui pavyko palikti uostą. Į "Livonijos" denį jis įžengė būdamas jaunesnysis šturmanas. Netrukus bendrovė nupirko iš Anglijos dar du keleivinius laivus "Lituania" ir "Estonia". 1908 m. L. Stulpinas buvo paaukštintas pareigose ir paskirtas "Estonijoje" pirmuoju šturmanu. Yra išlikusios tuomet "Estonijoje" plaukiojusio vyr. laivo mechaniko Šlioserio pastabos: "L. Stulpinas buvo labai mandagus, mielu noru visiems patar-

1911 m. vasarą L. Stulpinas buvo paskirtas kapitonu į "Birną" — vieną iš didžiausių Rusijos Rytų Azijos kompanijos laivų. Šiam laivui vadovaudamas, L. Stulpinas pasirodė kaip drąsus ir gabus jūrininkas.

Šiaurės Atlantas audringas. Tik ne visos audros vienodai stiprios, ne nuo visų nukenčia laivai. Kartą su 960 keleivių "Birna" plaukė į Niujorką ir pateko į baisų uraganą. Keletą dienų siautėjusios audros nutraukė gelbėjimosi valtis, sudaužė viršutinio denio patalpų duris. Į kai kurias patalpas pradėjo veržtis vanduo. Negana to — sugedo laivo variklis, ir bejėgis laivas pateko bangų ir vėjų galion. Sugedo bevielis telegrafas — nutrūko siūlas, siejęs su žeme. Nei pagalbos, nei vilties... Padėtis buvo tragiška. Tačiau kapitonas, atitrukdamas nuo vadovavimo, bendraudavo su keleiviais, ramino juos, pasakodamas, kad toks reiškinys jūroje įprastas ir jokio pavojaus nėra. Keleiviai, matydami kapitoną ramų, panikos nekėlė. Variklį pavyko pataisyti, ir laivas pasiekė Niujorką, kur jau buvo įsitikinę, kad "Birna" su visais keleiviais išsisi okeano dugne, nes, sugedus telegrafui, jokio susisiekimio su krantu nebuvo.

"Birmos" kelionę aprašė daugelis Amerikos laikraščių, pažymėdami kapitono L. Stulpino sumanumą ir drąsą.

1912 m. pasaulį sukrėtė žinia — į ledkalnį įsirėžė ir nuskendo transatlantinis anglų milžinas "Titanikas". Tuomet kapitonas L. Stulpinas su savo laivu plaukė iš Niujorko į Liepoją. Gavę nelaimės signalą, Stulpinas su įgula skubėjo į nelaimės vietą. Atlaukusi į

(Nukelta | 12 psl.)

datuotas 1921 metų sausio 1 diena).

Liga progresavo.

"Panelė Marija sirgo kaulų vėžiu, vis gulėdavo. Su noru valgė tik kisielių su cukrumi ir gerė pieną, bet ir to visai nedaug", — prisimena Antanina Liegaudaitė, tuo metu slaugiusi M. Pečkauskaitę.

Sunkios tos dienos buvo Marijai, tačiau skundų niekas negirdėjo, net į ligą ji sugebėjo pažvelgti iš savo ideologinių principų: "Visai nebijau mirti — o gal tik taip atrodo — ... turiu tokį jausmą tarytum važiuočiau namo..." (...)

Jėgos tirpo po truputėlį:

"Ir aš kiekvieną rytą klausiu savęs, ką atneš ši diena?... Bet stengiuosi būti rami", — taip 1929 metais rašė Marija, lyg nujausdama, kad kita vasara bus paskutinė.

Rašytoja jau seniai nujautė, artėjant graudžią pabaigą, nes jautė, kad dažnai kartoja praeityje sutiktų žmonių vardus, kad nebeatpažįsta ją supančių daiktų, todėl susitaikė su serimimi Zofija.

1930-ųjų metų liepos 24 diena buvo gedulo diena visiems Židikų apylinkės žmonėms — mirė Marija Pečkauskaitė.

"Pašarvota ji buvo klebonijos patalpose, gulėjo juodo akosomo suknia, ant krūtinės buvo padėtas ordinas, kuriuo ji buvo apdovanota 50 metų sukakties proga, degė žvakės, buvo tarp mėgiamų gėlių, niekas negiedėjo, netrukšmavo, atvykstantieji, gilioje tyloje parymoję, skirstėsi nuliūdę", — rašo prisiminimuose P. Spurgana.

Į Marijos Pečkauskaitės laidotuves žmonės plaukte plaukė, lydėjo ją į kapus minios. Laidotuvių eisenai vadovavo J. Tumas-Vaižgantas, artimas rašytojos draugas P. Dovydaitis.

"Kaip kibirkštelė atėjai ir iš tos kibirkštelės uždegei didelį, šviesų žiburį ir švietei juo kitiems per visą gyvenimą ir šildei kitus, — užmiršusi save, buvai kitų gyvenime šviesa ir paguoda", — šitaip buvo rašoma M. Pečkauskaitės atminimui skirtame nekrologe.

SURINKTA DAUG PRISIMINIMŲ APIE M. PEČKAUSKAITĘ. ŠTAI KELETAS IŠ JŲ:

"Marija turėjo rinktinę biblioteką, kurioje buvo sukaupta šių ižymiausių rašytojų: Puškino, Lermontovo, Dostojevskio, Getės, Šilerio, Materlinko, Mickevičiaus, Senkevičiaus — kūriniai. M. Pečkauskaitė nutarė, kad būtina, jog tomis knygomis naudotųsi ne tik draugai, bet ir visi židiekiečiai, mokantys skaityti", — rašo P. SPURGANA.

K. UŽKUNA prisimena: "Kartą nedrąsiai užėjau pas ją į kleboniją gauti knygų. Buvau M. Pečkauskaitės nuoširdžiai sutiktas, įdavė knygą ir sakė, kad ją perskaičius, pamainys. Todėl, ypač žiemomis, daug jos bibliotekos knygų paskaitydavau."

O. KALINAUSKIENĖ rašo: "Per atlaidus, kai eidavo procesija apie bažnyčią, jos (Marija ir Zofija Pečkauskaitės) eidavo apsirengusios paprastomis, namie austomis suknelėmis."

Na, o **A. ŽUTAUTAITĖ** prideda: "Taip pat ir kambariuose nieko puošnaus nebuvo. Miegamajame sena paprasta lovėlė, pilku užtiesalu patiesta, stalas knygomis apkrautas ir ant sienų kabojo keli portretai. O antrajame kambarėlyje buvo pianinas padėtas ir kelios kėdės. Ji dėl savęs nieko puošnaus nemėgo. Tiktai labai rūpinosi vargšais ir ligoniais."

K. ARLAUSKAS prisimena: "Ne kartą pastebėdavom, kad jei kurią dieną būdavo paduodama mėsa, panelė Marija paėmusi ją padėdavo. Tada ji pasitenkindavo triuba. Ir niekas jos neklausinėjo, nes visi žinojo, kad tai bus po pietų nešama kuriam nors vargšui."

Ji gyveno tarp mūsų, bet buvo mūsų nepažinta, nes save atverdavo tik muzikai ir gamtai."

Tokia buvo Marija... Aukšto ūgio, visiškai tamsiais ir storais plaukais, kuriuos susipindavo į dvi kasas ir sušukuodavo apie ausis. Jos akys buvo tamsios, žvilgsnis geras, paslaptin-gas. Kalbėdavo Marija žemu tembru, dusliai, taisyklinga gražia kalba, niekada nepakeldavo tono.

Ji buvo gražiai nuaugusi, aukštos kultūros, išsilavinusi moteris.

Tokia liko Marija Pečkauskaitė žemaičių atmintyje. Tokią ją mena Lietuva.

(DARBE NAUDOTASI TELŠIŲ "ALKOS" MUZIEJAUS MOKSLINIŲ ARCHYVŲ. BYLA NR. 238.)

ŽEMAITIU ŽEMĖ 194

Pirmasis Lietuvos jūrų kapitonas

LIUDAS STULPINAS

(Atkelta iš 10 psl)

įvykio vietą, "Birma" ten jau rado "Karpaciją", kuri baigė žmonių gelbėjimo operaciją, o "Titaniką" prarijo gėlmė.

Kapitonas L. Stulpinas nebuvo pataikūnas savo vadovybei ir valdžios pareigūnams. Apie tai galima spręsti iš tokio epizodo: Grįžus "Birmai" iš reiso į Liepoją, kaip paprastai, susirinko į laivą visa Liepojos uosto ir miesto valdžia: muitinės direktorius, žandarmerijos vyriausybė, uosto policijos viršininkas, uosto valdybos nariai, jūrų mokyklos direktorius, apygardos teismo pirmininkas ir daug kitų. "Birmos" stovėjimo laikas buvo trumpas. Išsodinus keleivius, atlikus kai kuriuos formalumus, laivas turėjo plaukti į Ventspilį. Per tą laiką visa "svita" energingai skubėjo mažinti reprezentacijai skirtas atsargas. L. Stulpinas atsiprašė svečių ir pranešė, kad laivas turi palikti Liepojos uostą ir pagal grafiką plaukti į Ventspilį. Paprašė, kad svečiai atsisveikintų, nes kitaip pavėlavusieji gali tapti keleiviais. Tačiau svečiai nekreipė dėmesio nei į kapitono žodžius, nei į laivo išplaukimo garsinius signalus. Kitą rytą, prabudę Ventspilyje, svečiai puolė prie telefono aparatų, ir tik vakare šie "turistai" traukiniu išvyko į Liepoją... Taip pasielgti su valdžios atstovais galėjo tik stiprios valios žmogus. Toks ir buvo keleivinio laivo "Birma" kapitonas L. Stulpinas.

Nuo pirmojo pasaulinio karo pradžios iki 1918 m. kapitonas L. Stulpinas vadovavo didžiausiam tos pačios laivų kompanijos laivui "Rus". Teko persekioti priešą, nes laivas buvo Baltijos karinio jūrų laivyno sudėtyje, tarnavo kariuomenės transportavimui. Stulpinas buvo drąsus vadas. Už kovinius nuopelnus jis buvo apdovanotas šv. Stanislovo ordinu su kardais.

Prasidėjus revoliucijai, jis išrenkamas Baltijos jūrininkų (prof.) sąjungos pirmininku. Pats nužengęs ilgą ir sunkų jūreivio kelią, L. Stulpinas suprato eilinių lūkesčius ir siekius. Tačiau jo pažiūros nebuvo nuoseklios, jis savaip suprato Spalio revoliuciją, liko įvykių nuošalyje.

1918 m. "Rus" ir dar keli šios bendrovės laivai buvo perduoti Tarptautiniam Raudonajam Kryžiui. L. Stulpinas pateko į Daniją, po to tais pačiais metais grįžo į Liepoją. Čia jau laivų nebuvo. Kapitonas ėmė verstis miško prekyba. Lietuvos buržuazinė vyriausybė pasiūlė jam Lietuvos konsulo Liepojoje pareigas. Tačiau, kai 1923 m. Klaipėdos kraštas buvo grąžintas Lietuvai, L. Stulpinas atvyko į Klaipėdą ir dirbo uosto viršininku ir uosto kapitonu iki 1933 m., kol jam pablogėjo sveikata. Amžiaus slegiamas ir nebegalėdamas plaukioti, jis rūpinosi lietuviškosios jūreivystės ir uosto tvarkymo reikalais. Jo pastangomis ir iniciatyva buvo organizuota Lietuvos Jūrininkų sąjunga.

Ne kartą sąjunga kreipėsi į Vyriausybę, prašydama įsteigti jūreivystės mokyklą, ugdyti savo prekybos laivyną, pasirūpinti jūreivių darbo ir gyvenimo sąlygomis. Beveik visose delegacijose dalyvavo L. Stulpinas, svajojęs apie lietuviškąjį laivyną, tolimas jūras raižančius laivus. Visos pastangos atsimušdavo į nepajudinamo abuojuo siena: Jis vis išgirdavo: "Tuo tarpu jokio sumanymo valstybinį laivyną įsteigti nėra kilę ir nenumatoma greitu laiku".

Taip ir neišvydo pirmasis mūsų tolimojo plaukiojimo kapitonas lietuviškų laivų ir naujos lietuvių jūrininkų kartos.

1934 m. liepos 17 d. ji užbėrė Neringos smiltelės.

"Palaidokite mane prie Jūros", — toks buvo paskutinis seno jūrininko prašymas.

Retai kas užklysta į apleistą, išdraskytą nedidelę kapelių kalvą Smiltynėje, nuo kurios matosi jūra ir marios. Mažai kas žino, kad jaunų medelių pavėsyje slepiasi kuklus smėlio kauburėlis, po kuriuo ilsisi pirmojo Lietuvos jūrų kapitono L. Stulpino palaikai.

Na, o senojo kapitono svajonė virto tikrove — Lietuva turi savo laivyną.

G. VASILIAUSKAITĖ